

**HÌNH TƯỢNG NGƯỜI PHỤ NỮ ĐỊNH MỆNH TRONG TIỂU THUYẾT
TRÌNH THẨM CỦA BORIS AKUNIN (KHẢO SÁT QUA CÁC TÁC PHẨM
NỮ HOÀNG MÙA ĐÔNG, CÁI CHẾT CỦA ACHILLES, LỄ ĐĂNG QUANG
VÀ NGƯỜI TÌNH CỦA THẦN CHẾT)**

Đỗ Hải Phong¹ và Nguyễn Minh Trang^{*2}

Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, Hà Nội, Việt Nam

^{*}Tác giả liên hệ: Nguyễn Minh Trang, e-mail: minhtrang22112002@gmail.com

Ngày nhận bài: 9/3/2026. Ngày sửa bài: 28/4/2026. Ngày nhận đăng: 21/7/2026.

Tóm tắt: Người phụ nữ định mệnh là một trong những hình tượng tiêu biểu có sức sống bền bỉ trong nền văn học Nga cổ điển. Hình mẫu này khi đi vào sáng tác trình thám của Boris Akunin được giải thiêng và tái cấu trúc sâu sắc. Trong chuỗi tiểu thuyết về thám tử Erast Fandorin, nhà văn trình thám vẫn đặt người phụ nữ vào trung tâm truyện kể nhưng không còn gắn liền với vai trò cứu rỗi thiêng liêng mà tồn tại như những cá nhân phức tạp, đầy tham vọng và quyền lực, có khả năng điều khiển và thay đổi số phận nam giới. Bằng cách đưa người nữ trở về với bản nguyên đời thường, Akunin đã tạo ra những biến thể mới mẻ, hấp dẫn và giàu chiều sâu, từ đó mở ra nhiều suy ngẫm cho độc giả về vai trò của tính nữ trong xã hội hiện đại.

Từ khóa: người phụ nữ định mệnh, Boris Akunin, người phụ nữ thiên sứ, người phụ nữ nổi loạn, tính lưỡng trị.

**THE FEMME FATALE IN THE DETECTIVE NOVELS OF BORIS AKUNIN
(A STUDY OF *THE WINTER QUEEN*, *THE DEATH OF ACHILLES*,
THE CORONATION AND *HE LOVER OF DEATH*)**

Do Hai Phong¹ and Nguyen Minh Trang^{*2}

Hanoi National University of Education, Hanoi, Vietnam

^{*}Corresponding author: Trang Minh Nguyen, e-mail: minhtrang22112002@gmail.com

Received March 9, 2026. Revised April 28, 2026. Accepted July 21, 2026.

Abstract: The femme fatale is one of the most enduring and emblematic figures in classical Russian literature. In Boris Akunin's the detective fiction, this archetype undergoes significant desacralization and reconstruction. In the series featuring the detective Erast Fandorin, Akunin continues to place female characters at the center of the narrative; however, they are no longer associated with a sacred redemptive role. Instead, they emerge as complex, ambitious, and powerful individuals capable of influencing and reshaping the destinies of men. By returning female figures to the realm of ordinary human experience, Akunin creates innovative and multifaceted variations of the traditional model, thereby encouraging readers to reflect on the role and significance of femininity in contemporary society.

Keywords: femme fatale, Boris Akunin, angelic woman, rebellious woman, ambivalence.

1. Mở đầu

Hình tượng người phụ nữ định mệnh (femme fatale) là một mô típ có sức sống bền bỉ trong văn học và nghệ thuật phương Tây; tồn tại xuyên suốt từ thần thoại, thi ca Lãng mạn, văn học Suy đồi cho đến điện ảnh. Tổng hợp từ các công trình của Praz (1933), Mulvey (1975), Doane (1991)

và Bronfen (1992, 2004), hình tượng femme fatale kinh điển thường hội tụ ba đặc điểm: (1) Sức hấp dẫn tình dục mãnh liệt; (2) Trí tuệ sắc sảo và khả năng thao túng tâm lý nam giới; (3) Gắn liền với bóng tối và nguy cơ hủy diệt, dễ khiến người nam sa ngã. Đến với văn học Nga thế kỷ XIX, mẫu hình này được tiếp biến và chuyển hóa thành 'người nữ - thiên sứ' (Phạm, 2018) với sứ mệnh cứu rỗi. Mô thức này được triển khai thường xuyên trong các sáng tác cổ điển từ A. S. Pushkin, M. Y. Lermontov, N. V. Gogol, F. I. Tyutchev, L. N. Tolstoy, F. M. Dostoevsky, I. S. Turgenev, N. S. Leskov đến A. P. Chekhov (Phạm, 2018). Các nhà văn Nga đã thực hiện cuộc cách tân vĩ đại đối với hình tượng người nữ từ trung tâm của khoái cảm và hủy diệt trở thành biểu tượng cứu rỗi và thanh tẩy. Hình tượng này không chỉ là một mô típ nghệ thuật mà biểu tượng cho nước Nga tinh thần, nơi tính nữ được nâng lên ngang tầm với sứ mệnh cứu thế và đại diện cho căn tính dân tộc.

Đến cuối thế kỉ XIX, hình mẫu 'người nữ - thiên sứ' bắt đầu có sự biến đổi trong sáng tác của Fyodor Dostoevsky với các nhân vật nữ nổi loạn, luôn đấu tranh giữa hạnh phúc cá nhân và ràng buộc đạo đức như Nastasya Filippovna trong *Chàng ngốc* (Dostoevsky, 2021) hay Grushenka trong *Anh em nhà Karamazov* (Dostoevsky, 2026). Mẫu người phụ nữ chao đảo như vậy được văn học Nga thế kỉ XX tiếp biến trở thành một nét mới của hình tượng người phụ nữ mang tính lưỡng trị trong thời đại khủng hoảng gần với bối cảnh 'lễ hội Carnival' (Bakhtin, 2003). Theo đó, người nữ không còn được thiêng hoá tuyệt đối mà có sự chao đảo giữa những cực đối lập thiêng liêng – trần tục như Lara trong *Bác sĩ Zhivago* (Pasternak, 2019) hay Margarita trong *Nghệ nhân và Margarita* (Bulgakov, 2024). Người nữ vừa là nguồn cảm hứng tinh thần vừa mang tính trần tục và có khả năng vượt ngưỡng chuẩn mực. Hình mẫu người nữ nổi loạn và chao đảo của thế kỉ XX về cơ bản là một biến thể mới của mô típ người phụ nữ định mệnh theo tinh thần thời đại. Trong đó, tính nữ được đặt vào trạng thái động, đa chiều và nhiều mâu thuẫn hơn so với giai đoạn trước đó. Sự thay đổi này tạo tiền đề cho những biến đổi triệt để hơn của hình tượng người phụ nữ định mệnh trong văn học Nga giai đoạn sau.

Bước sang thế kỉ XXI, cách tiếp nhận và thể hiện hình tượng người phụ nữ định mệnh trong văn học Nga có nhiều biến chuyển. Trong bối cảnh hậu hiện đại, khi các đại tự sự về Chúa, về Đấng Cứu thế, về 'tâm hồn Nga' (Phạm, 2018) lần lượt bị giải thiêng, hình mẫu người nữ cũng có xu hướng trở về với hiện thực trần tục, với bản nguyên đời thường - nơi những ham muốn, dục vọng và cả những toan tính, vụn vỡ được bộc lộ rõ nét. Tính chất "định mệnh" mà họ nắm giữ không còn gắn liền với sứ mệnh cứu rỗi mà thường được thể hiện qua những mối quan hệ đời sống, xã hội với tất cả tính đa chiều và khó nắm bắt. Trong bối cảnh đó, Boris Akunin, một trong những nhà văn viết truyện trinh thám nổi bật nhất của nền văn học Nga đương đại đã kế thừa và đồng thời biến đổi mô típ người phụ nữ định mệnh thông qua chuỗi tiểu thuyết về thám tử Erast Fandorin.

Tình hình nghiên cứu về sáng tác trinh thám của Boris Akunin trên thế giới diễn ra tương đối sôi nổi và bài bản. Song, các nhà nghiên cứu chủ yếu tập trung vào bình diện thể loại và thi pháp trinh thám. Các nghiên cứu của Baraban (2004), Mulcahy (2013) và Gresta (2015) chủ yếu khai thác mối quan hệ giữa yếu tố lịch sử với cấu trúc tự sự, sự lai ghép các tiểu thể loại trinh thám cũng như quá trình cải biến hình tượng thám tử trung tâm của Akunin. Tại Nga, các công trình tiêu biểu của Zubakova (2012), Kalganova và Mikhailov (2014) hay Lobin (2022) tập trung phân tích cơ chế liên văn bản trong các sáng tác trinh thám của Akunin hoặc bàn luận về hình tượng nhân vật thám tử. Trong khi đó, hình tượng các nhân vật nữ đến nay vẫn chưa được xem xét như một đối tượng nghiên cứu độc lập. Trong bài viết này, chúng tôi xác định đối tượng nghiên cứu trực tiếp là đặc trưng hình tượng người nữ trong những tiểu thuyết trinh thám về thám tử Erast Fandorin của tác giả Boris Akunin nhằm làm rõ cách nhà văn Nga chuyển hóa mô típ người phụ nữ định mệnh thành những biến thể mới mẻ gắn với cảm thức thời đại, cụ thể là diễn ngôn hậu hiện đại. Kiểu nhân vật nữ trong sáng tác của Akunin không chỉ là một hình tượng mang tính thẩm mỹ mà còn là nhân tố cấu thành nên cấu trúc thể loại truyện trinh thám. Những nhân vật như Lady Astair trong *Nữ hoàng mùa đông* (Akunin, 2004), Wanda trong *Cái chết của Achilles*

(Akunin, 2006), Miss Death trong *Người tình của Thần Chết* (Akunin, 2011) hay Declique (Lind) trong *Lễ đăng quang* (Akunin, 2020) đều giữ vai trò quan trọng trong cốt truyện và tạo nên bước ngoặt trong hành trình phá án. Bài viết không chỉ tiếp cận người phụ nữ định mệnh như một kiểu hình tượng với những biến thể đặc trưng của diễn ngôn văn học trong các thời đại khác nhau mà còn coi những hình tượng này là nhân tố cấu thành nên mô típ quan trọng trong tiểu thuyết trinh thám của Akunin. Qua đó, nghiên cứu góp phần làm rõ nghệ thuật viết truyện trinh thám của nhà văn Nga, đồng thời củng cố sự tiếp nối và cải biên một hình mẫu cổ điển trong văn học Nga đương đại.

2. Người nữ nổi loạn vượt ngưỡng khuôn mẫu

Trong văn học Nga cổ điển, hình tượng người nữ định mệnh với biến thể ‘người nữ - thiên sứ’ (Phạm, 2018) thường được thiêng hoá như cội nguồn chữa lành và an ủi. Vai trò của họ ít được đề cập đến trong môi trường xã hội hay chính trị mà thường đứng ở bên lề như những hậu phương tinh thần. Tuy nhiên, khi đi vào sáng tác trinh thám của Boris Akunin, vai trò này bị đảo ngược rõ rệt. Người nữ xuất hiện như những chủ thể có ý chí, có chiến lược và tham vọng riêng sánh ngang với nam giới. Tính nữ mang sắc thái nổi loạn theo nghĩa vượt khỏi phạm vi chức năng truyền thống. Họ không đứng ngoài mà trực tiếp tham gia điều phối mạng lưới, theo đuổi mục tiêu quyền lực cho riêng mình, thậm chí đối đầu với các thiết chế lớn của xã hội.

Nhân vật Lady Astair trong *Nữ hoàng mùa đông* điển hình cho kiểu nhân vật nữ nổi loạn. Bà không chấp nhận vai xã hội quen thuộc mà tự đặt mình vào vị thế chủ thể quyền lực với tham vọng lớn lao. Nhân vật tự gán cho mình quyền định nghĩa thiện – ác và có hành động vượt ngưỡng đạo đức nhằm phục vụ lí tưởng cá nhân. Khi đối thoại với Fandorin, Lady Astair đã thể hiện ý thức về sự mục ruỗng của thiết chế hiện tại, từ đó có khát vọng dẫn dắt con người đến tương lai tươi sáng hơn: "Tôi có thể cứu rỗi nhân loại... Đó là ơn gọi, là sứ mệnh của tôi. Mỗi đứa con của tôi là một viên ngọc quý, là vương miện của tạo hóa, là hiệp sĩ của nhân loại mới... Và năm này qua năm khác, số lượng của họ sẽ ngày càng tăng lên, và rồi họ sẽ biến đổi thế giới xấu xa, bất công và tội ác này!" (Akunin, 2004, tr.213). Lady Astair thẳng thắn đòi quyền can thiệp vào trật tự thế giới, coi đàn ông như những “*đứa con*” để phục vụ kế hoạch của mình. Bà ta luôn tin rằng trật tự hiện hữu cần được tái thiết bởi một cá nhân đủ mạnh mẽ và thông minh. Sự nổi loạn được đẩy lên mức cực đoan khi Lady Astair sẵn sàng chà đạp lên giới hạn đạo đức: "Tôi thực sự tiếc nuối cho mỗi sinh mạng đã mất. Nhưng người ta không thể dọn dẹp ‘chuồng ngựa Augean’ mà không làm vấy bẩn tay mình. Một mạng sống của một người có thể cứu sống hàng ngàn, hàng triệu người khác... Theo ta, trong trường hợp này, cái giá phải trả khá hợp lí." (Akunin, 2004, tr.214). Giống như Napoleon nhân danh lí tưởng vĩ đại của lịch sử để biện minh cho bạo lực, Lady Astair cũng viện dẫn một mục tiêu cao cả để hợp thức hóa thủ đoạn tàn nhẫn và coi sinh mệnh của cá nhân nhỏ bé là vật hi sinh chính đáng. Ở đây, tính nữ không còn nằm trong khuôn khổ cứu rỗi hay an ủi mà vượt ngưỡng trở thành chủ thể của quyền lực và tham vọng cá nhân.

Trong *Cái chết của Achilles*, nhân vật Wanda cũng đại diện cho tính nữ nổi loạn và khả năng vượt ngưỡng khuôn khổ. Đứng trước những người đàn ông quyền lực, Wanda không chịu khép mình mà hiện diện như chủ thể tự định đoạt và nắm giữ cán cân số phận. Khi đối thoại với Fandorin, Wanda đồng dục đưa ra tuyên ngôn của riêng mình, tự định nghĩa bản thân “tôi là người phụ nữ tự do, hiện đại và tôi tự quyết định mình yêu ai” (Akunin, 2006, tr.50). Nhân vật công khai đối lập mình với chuẩn mực người phụ nữ đoan chính kiểu truyền thống cùng các định kiến xã hội đè nặng lên thân phận: “Không, tôi không ‘đáng kính’ - theo nghĩa là tôi không chấp nhận định nghĩa về sự đáng kính của anh.” (Akunin, 2006, tr.50). Wanda tuyên bố quyền tự trị như một nguyên tắc sống, đưa vị thế người phụ nữ từ phụ thuộc sang tự chủ. Fandorin trong quá trình quan sát đã tự hình dung Wanda như “*nữ hoàng Amazon*” (Akunin, 2006, tr.50) bởi khả năng xoay chuyển cảm xúc bậc thầy, từ đó điều khiển nam giới cũng như cả “*khu rừng rậm*” (Akunin, 2006, tr.69) Moscow theo ý mình. Đặc biệt, Wanda kể về vụ bê bối với sự tự tin tuyệt đối, tự ghi danh

bản thân như một huyền thoại tai tiếng có thể được ghi vào lịch sử “*như một Delilah kiểu mới*” (Akunin, 2006, tr.52). Tính chất nổi loạn của nhân vật còn thể hiện rõ ở sự đảo chiều vai trò trong vụ án từ công cụ trở thành người nắm giữ cán cân số phận. Nhân vật nữ định mệnh của Akunin không chịu đứng yên trong vai trò bị kiểm soát, không hạ mình như đối tượng cam chịu mà giữ thế chủ động và tự định đoạt vận mệnh, có khả năng tạo ảnh hưởng thực tế lên xã hội.

Tương tự như Wanda, nhân vật Miss Death trong *Người tình của Thần Chết* cũng thể hiện rõ tính nữ nổi loạn vượt khỏi khuôn khổ truyền thống. Nhân vật dù tồn tại giữa “bầy sói” nhưng luôn hiện diện trong tư thế làm chủ cuộc chơi. Nữ tính ở đây không cứu rỗi mà trở thành công cụ điều phối quyền lực và sắp xếp lại trật tự. Chính Fandorin đã chỉ ra: “Quý cô Thần Chết đã đặt mục tiêu dùng chính thân xác mình để giảm bớt cái ác trên đời” (Akunin, 2011, tr.315). Dù ý thức về vận mệnh có phần lệch lạc, song điều này thể hiện rằng nhân vật đã tự bứt phá khỏi giới hạn truyền thống của nữ giới để hướng tới những vận mệnh cao cả hơn mang tầm vóc nhân loại. Đến đoạn kết, khi tất cả đàn ông lao vào cuộc “*căn xé*” (Akunin, 2011, tr.321) như những “*con nhện trong lọ*” (Akunin, 2011, tr.309), Miss Death đứng ngoài quan sát tình thế hỗn loạn với dáng vẻ kiêu hãnh của một nữ hoàng trước khoảnh khắc hoàn tất sứ mạng của mình. Lời độc thoại của nhân vật: “Không! Làm sao ta rời đi, khi Chúa đã cho ta ân huệ thể này? Ta luôn lo mình sẽ nằm chết trong quan tài, để thiên hạ tới xem. Còn bây giờ, chẳng ai nhìn thấy cái chết của ta nữa. Đất mẹ sẽ che chở ta.” (Akunin, 2011, tr.318) thể hiện rõ sự tự ý thức mạnh mẽ về thân phận của cô. Người phụ nữ định mệnh trong sáng tác của Akunin không chấp nhận một cái chết tầm thường mà muốn một cái chết do chính cô quyết định như sự kết thúc vai trò cao cả của chính mình đối với nhân loại.

Nhân vật Declique hay Lind trong *Lễ đăng quang* là một biểu hiện cực đoan của tính nữ nổi loạn vượt ngưỡng khuôn mẫu bởi tham vọng cá nhân xấu xa và hành động táo bạo nhằm thực hiện mục đích riêng mình. Vốn là một thám tử dày dặn kinh nghiệm và đã đối diện với nhiều kiểu tội phạm, song Fandorin vẫn nhận định Lind là “*tội phạm nguy hiểm nhất thế giới*” (Akunin, 2020, tr.58) bởi hấn mang tham vọng lớn nhắm thẳng vào những giá trị tối thượng của trật tự đế quốc, điều mà ngay cả những người đàn ông mạnh mẽ cũng phải dè chừng. Ngay trước thềm lễ đăng quang trọng đại, Lind tự tay tổ chức một vụ bắt cóc nhằm đến thành viên của hoàng tộc với mong muốn chiếm được viên kim cương Orlov vốn là một phần không thể thiếu của cây vương trượng hoàng gia. Đây không chỉ là một đòi hỏi tiền bạc thông thường mà là cuộc tấn công trực tiếp vào quyền lực Sa hoàng. Tham vọng ấy cho thấy tính nữ của Lind đã không còn bị ràng buộc bởi bất kỳ qui chuẩn luân lý hay trật tự xã hội nào. Sự nổi loạn của Lind được đẩy lên cực điểm khi cô ta sẵn sàng hi sinh tính mạng một đứa trẻ là hoàng tử nhỏ như một quân bài để đạt được mục đích. Điều này thể hiện sự phá vỡ triệt để khuôn mẫu văn hóa quen thuộc của người phụ nữ Nga vốn đề cao thiên chức mẫu tử thiêng liêng. Trong thế giới của Akunin, người phụ nữ không còn được đồng nhất với sự che chở và nuôi dưỡng mà có khả năng vượt ngưỡng trở thành chủ thể quyền lực thô bạo, sẵn sàng thách thức trật tự xã hội và làm lung lay cả những thể chế tối cao nhất.

Có thể thấy sự nổi loạn của người nữ trong tiểu thuyết Boris Akunin diễn ra ở nhiều cấp độ, từ nổi loạn trong ý thức nhằm khẳng định bản ngã cá nhân như Wanda hay Miss Death đến nổi loạn bằng hành động phạm tội táo bạo với tham vọng chiếm lĩnh quyền lực như trường hợp Lady Astair và Lind. Đặt trong so sánh lịch đại, nếu như hình mẫu người nữ nổi loạn trong văn học Nga thế kỉ XX như Katerina trong *Giông tố* của Ostrovsky (2014) hay Anna Karenina trong tiểu thuyết của Tolstoy (2018) chủ yếu gắn với bi kịch cá nhân và khát vọng tình yêu thì đến với sáng tác của Akunin, sự nổi loạn đó được đưa sang một “*chân trời mới*”, trở thành tham vọng quyền lực lớn lao và tội ác. Đối chiếu với mô típ gốc femme fatale của phương Tây, các biến thể được Akunin xây dựng vẫn giữ đặc trưng trí tuệ sắc sảo và năng lực hành động mạnh mẽ, song mục đích không còn là thao túng đời sống người nam mà hướng tới việc hiện thực hóa lí tưởng cá nhân. Người nữ không còn đứng ở vai trò phụ trợ cho những nhân vật nam mà trực tiếp trở thành nhân vật hành động độc lập, tích cực tham gia cấu thành những bí ẩn không dễ giải mã trong cốt truyện trinh thám.

3. Những hình tượng nữ lưỡng trị

“*Tính lưỡng trị*” (*ambivalence*) chỉ trạng thái hai mặt đối lập, hai cảm xúc hoặc năng lượng trái ngược nhau cùng tồn tại trong một chỉnh thể. Những mặt đối lập này không loại trừ hay mâu thuẫn mà cùng đồng hiện, có tác động lẫn nhau và liên tục tráo đổi tạo nên tính chất bất định và khó nắm bắt của hình tượng nghệ thuật. Bakhtin (2003) từng nhấn mạnh “*tính lưỡng trị*” của hình tượng nghịch dị trong chủ nghĩa hiện thực thời Phục Hưng, trong đó ông kiến giải khái niệm này là sự “hiện diện (hoặc được trừ định) cả hai cực của sự biến đổi – cả cái cũ, cả cái mới, cả cái đang chết, cả cái đang ra đời, cả điểm khởi đầu và điểm kết thúc của quá trình biến hóa” (Bakhtin, 2003, tr.203). Trong sáng tác của Boris Akunin, hình tượng người phụ nữ định mệnh được xây dựng với tính lưỡng trị rõ nét khi đồng thời hội tụ cả thiên thần và ác quỷ, cả cứu rỗi và huỷ diệt thay vì hoàn toàn thiêng liêng như mô thức cổ điển. Điều này được thể hiện rõ ở vị trí của nhân vật trong mạch truyện kể. Nếu truyện trinh thám truyền thống thường tổ chức nhân vật theo hai tuyến chính diện – phản diện tương đối rạch ròi thì trong các sáng tác về thám tử Fandorin, các nhân vật nữ lại được đặt vào điểm giao Thiện – Ác, vừa hấp dẫn vừa bất an, vừa là điểm tựa tinh thần vừa là mối đe dọa chết chóc.

Lady Astair trong là một trường hợp lưỡng trị khó định vị bởi nhân vật đồng thời đại diện cho đạo đức tối cao và tội ác không thể tha thứ. Trên diễn đàn công khai, bà xuất hiện với tư cách một nhà từ thiện danh tiếng, người sáng lập nên hệ thống nhà trẻ Astair House dành cho trẻ mồ côi. Ở phương diện này, nhân vật đại diện cho hình ảnh người mẹ Nga nhân hậu và vĩ đại. Tuy nhiên, chính sự hiền từ trên bề mặt ấy lại che giấu một bộ não lạnh lùng. Lớp vỏ bọc đạo đức giúp hợp thức hoá âm mưu đen tối. Khi tiến sâu vào điều tra, Fandorin phát hiện Lady Astair là kẻ đứng đầu tổ chức tội phạm Azazel và chuỗi hoạt động từ thiện mà bà ta xây dựng thực chất vận hành như một cơ chế tuyển chọn để sản xuất ra những công cụ phạm tội chuyên nghiệp: “Từ đầu đến cuối đều là bà... Bốn nghìn môn đồ của bà, thực chất là những đứa con của bà. Và với từng người trong số họ, bà giống như một người mẹ... Bà trao cho mỗi người một mục đích sống – bà dẫn dắt họ ‘trên con đường’!... Ngay từ đầu, bà đã dự định dùng học thuyết giáo dục của mình để thiết lập một âm mưu toàn cầu.” (Akunin, 2004, tr.212). Tính nữ của Lady Astair ở trên bề mặt là sự cứu rỗi và an ủi nhưng thực chất lại hướng con người đến tội ác. Những lời trấn an và khích lệ dần trở thành mệnh lệnh tinh thần nhằm hướng thanh niên vào con đường hi sinh cực đoan. Lady Astair là nhân vật nữ lưỡng trị và vùng xám khó định vị của tác phẩm bởi nhân vật hội tụ trong mình cả Thiện và Ác, vừa đại diện cho diễn ngôn nhân đạo lại đồng thời kiểm soát tội ác đáng sợ. Hai mặt đối lập cùng đồng hiện và bổ sung cho nhau tạo nên một chủ thể phức tạp, khó nắm bắt.

Trong *Cái chết của Achilles*, nhân vật Wanda cũng được xây dựng với tính chất lưỡng trị khi vừa là điểm tựa tinh thần vừa là công cụ huỷ diệt. Đối với tướng quân Sobolev, Wanda xuất hiện đem lại cảm giác cứu rỗi tạm thời sau những mệt mỏi nơi chiến trường. Nhưng ngay sau đó, tính nữ bị kéo sang cực đối lập của tội ác và giết chóc. Sobolev chết trên giường của Wanda - một cái chết vừa kín đáo vừa nhục nhã. Tính nữ vừa chứa lành tâm hồn vừa là nơi thực thi tội ác. Chính tính chất hai chiều, bất định và khó nắm bắt ấy khiến Wanda trở thành hung khí nguy hiểm nhất bởi: “Một người phụ nữ là môi trường thích hợp nhất cho một người đàn ông khỏe mạnh, cường tráng như Sobolev, người đã chán ngán việc kiêng cử.” (Akunin, 2006, tr.279). Tính chất lưỡng trị của Wanda được thể hiện sâu sắc hơn trong mối quan hệ với kẻ giết người Achimas. Ban đầu, cô chỉ là một quân cờ trong kế hoạch phạm tội; tuy nhiên, chính tính nữ dịu dàng của cô ca sĩ lại khiến kẻ giết người máu lạnh bị lung lay. Sự xuất hiện của Wanda vừa làm hồi sinh nhân tính, đồng thời mang đến cái chết cho Achimas. Ở đây, hai cực cứu rỗi và huỷ diệt liên tục tráo đổi khiến nhân vật trở thành vùng xám khó định vị của tác phẩm. Wanda tiêu biểu cho hình tượng người nữ định mệnh kiểu Akunin, không thuần Ác để quy kết cũng không thuần Thiện để tôn thờ mà là những hình tượng lưỡng trị.

Nhân vật Declique (Lind) trong *Lễ đăng quang* cũng là trường hợp tiêu biểu cho hình tượng người nữ lưỡng trị. Nhân vật được đặt đúng vào điểm giao Thiện – Ác, vừa xuất hiện với vai trò an ủi tinh thần vừa là trung tâm của cái ác. Ngay từ đầu, Declique xuất hiện trong câu chuyện với vai trò bảo mẫu của hoàng tử, nghề nghiệp vốn đại diện cho tình thương, sự chăm sóc ân cần và lòng nhân từ. Declique hiện lên với vẻ đáng thương, kín đáo nhưng thông thái, biết lắng nghe và có khả năng an ủi đàn ông, đặc biệt là quân gia Ziukin. Thực chất, tính nữ của Declique được trình diện như lớp mặt nạ che giấu những âm mưu độc ác. Đằng sau hình ảnh cô gia sư thanh thuần là một tội phạm nguy hiểm đứng đầu băng nhóm khét tiếng. Ở đây, cái ác không xuất hiện bằng những dấu hiệu ác hiển nhiên mà được che phủ bằng chính những kí hiệu đại diện cho cái thiện như sự chăm sóc, tính dịu dàng, lòng trắc ẩn. Ở Lind, hai đối cực Thiện – Ác không tách rời mà đan xen nhau, cái thiện trở thành vỏ bọc và đồng thời là công cụ để cái ác vận hành hiệu quả hơn bởi “Ai mà ngờ được cô gia sư xuất sắc lại có thể phạm phải tội tày trời như vậy?” (Akunin, 2020, tr.352). Nữ tính được dùng như mặt nạ khiến nhân vật trở thành cá nhân khó nắm bắt, khó qui kết nhưng giữ vị trí trung tâm trong toàn bộ cốt truyện.

Trong *Người tình của Thần Chết*, nhân vật Miss Death thể hiện rõ nhất tính chất lưỡng trị. Nhân vật được đặt ở vị trí trung tâm của cốt truyện, nơi ánh sáng và bóng tối cùng đi qua, cùng chạm vào và cùng bị hút về phía cô. Tính lưỡng trị trước hết được mã hoá ngay trong nơi ở của nhân vật: “Nhưng đây là một vị trí đặc biệt, ngay trên ranh giới giữa khu ổ chuột Khitrovka và quận Serebryaniki giàu có... Và vì vậy, mặt trước của ngôi nhà của Tử thần nhìn ra đại lộ thì gọn gàng và trang nghiêm, nhưng mặt sau lại dẫn ra một lối đi thực sự tồi tàn, và một cổng chỉ cách nhà trọ của Rumyantsev một quãng ngắn” (Akunin, 2011, tr.24-25). Hình ảnh ngôi nhà tượng trưng cho chính vai trò của Miss Death. Cô sống giữa lần ranh Thiện – Ác, thuộc về cả hai phía và cũng là cửa ngõ kết nối chúng lại. Tiến sâu vào tác phẩm, Miss Death thể hiện sức hút đặc biệt với đàn ông ở mọi tầng lớp, từ những tên tội phạm khét tiếng như Prince, Ghoul hay Dedyayev đến những người đại diện cho pháp luật như Solntsev và Boxman. Những mối quan hệ này không được trình bày như các tuyến tách biệt mà tập trung tại điểm giao là Miss Death. Những người nam đại diện cho cả thế giới bóng tối và ánh sáng bằng cách nào đó đều bị hút về phía người phụ nữ này. Nhờ đó, Miss Death trở thành minh chứng tập trung nhất cho hình mẫu người nữ lưỡng trị khi đứng giữa ánh sáng và bóng tối, có khả năng kéo cả hai phía vào quỹ đạo huỷ diệt của mình.

Tính lưỡng trị không chỉ làm cho nhân vật trở nên phức tạp, khó đoán mà còn có chức năng tạo ra nghịch lí và thúc đẩy cốt truyện trình thám. Chính vì không thể nhận diện họ hoàn toàn là 'thiện' hay 'ác' mà thám tử Fandorin liên tục bị đặt vào tình thế sai lầm khiến các cuộc điều tra trở nên gay cấn, nhiều tầng bậc hơn. Sự lẫn lộn giữa 'mặt nạ' và 'bản chất' chính là chìa khóa của những nút thắt trong truyện. Tính lưỡng trị là một biểu hiện gần gũi với tinh thần 'Carnaval' do Bakhtin (2003) đề xuất, nơi các ranh giới giá trị như cao – thấp, thiêng – tục, thiện – ác bị xóa nhòa và đảo lộn. Những hình tượng nữ như Lady Astair vừa là “người mẹ nhân từ” và “kẻ đứng đầu tội phạm” hay Declique vừa là “bảo mẫu” vừa là “thủ lĩnh băng nhóm” chính là những dạng “hình tượng nghịch dị” (Bakhtin, 2003) mang tính hai chiều, nơi các cực đối lập cùng tồn tại và chuyển hóa lẫn nhau. Trong thế kỉ XX, văn học Nga đã ghi nhận sự chao đảo của hình tượng người nữ giữa hai cực cứu rỗi – trần tục như một phản ứng trước khủng hoảng thời đại. Bước sang thế kỉ XXI, trong bối cảnh hậu hiện đại, tính lưỡng trị không còn là biểu hiện cá biệt mà trở thành một trạng thái phổ quát của cả nhân vật nữ và nam. Boris Akunin đẩy sự lưỡng trị đến mức triệt để hơn khi đặt nhân vật vào một thế giới mất điểm tựa, nơi mọi hệ giá trị đều bị chất vấn. Từ đó, mô típ trình thám trong sáng tác của nhà văn Nga không còn đơn thuần là hành trình truy tìm chân lí bị che giấu mà trở thành quá trình lần theo những điểm tựa đã bị phân rã từ bên trong. Chính sắc thái lưỡng trị này đã đưa nhân vật tiến gần với kiểu nhân vật phân mảnh đặc trưng của văn học hậu hiện đại (Lyotard, 2007), đồng thời tạo nên sức hấp dẫn đặc thù cho kết cấu truyện trình thám của Akunin.

4. Tính nữ tiềm ẩn nguy cơ huỷ diệt

Một trong những điểm đột phá của Boris Akunin khi tái cấu trúc mô típ người phụ nữ định mệnh nằm ở việc lật ngược hoàn toàn vai trò của nhân vật trong mạch truyện kể. Trong truyền thống văn học Nga, người nữ định mệnh mang vai trò ‘thiên sứ’ thường là điểm tựa tinh thần và biểu tượng đạo đức giúp nhân vật nam soi chiếu lại bản thân, nhận ra sai lầm và tìm về con đường đúng đắn (Phạm, 2018). Song, đến với sáng tác của Akunin, nhân vật nữ lại dẫn dắt nam giới sa vào những lựa chọn sai lầm và dẫn đến sự huỷ diệt về thể xác hoặc tinh thần. Họ hiện diện như tấm gương phản chiếu những vết nứt, những tổn thương và ám ảnh thường trực trong tâm lý đàn ông; từ đó người nam trở nên yếu đuối và dễ dàng lệch hướng. Thực chất, nhân vật nam không chết do nguyên nhân trực tiếp từ người nữ mà sụp đổ bởi chính những điểm yếu và vụn vỡ sẵn có trong mình.

Lady Astair trong *Nữ hoàng mùa đông* là biểu hiện rõ nhất của tính nữ huỷ diệt khi giữ vai trò thủ lĩnh của tổ chức tội phạm Azazel và là mầm mống của hàng loạt vụ tự sát của các thanh niên trong giới quý tộc Nga. Vũ khí của nhân vật nằm ở nghệ thuật thao túng tâm lý bậc thầy cùng khả năng dẫn dắt những chàng trai trẻ đến tự sát bằng cách kích hoạt nỗi trống rỗng tinh thần, sự mất phương hướng và những khủng hoảng hiện sinh sẵn có trong họ. Thực tế, nước Nga cuối thế kỷ XIX chứng kiến những khủng hoảng trầm trọng về chính trị, kinh tế và xã hội dẫn tới nỗi bất an lan rộng trong nhân dân, đặc biệt là tầng lớp thanh niên quý tộc. Fandorin nhìn nhận vấn đề này như một ‘căn bệnh’ xã hội và thẳng thắn chỉ ra với Grushin: “Những người trẻ được giáo dục tốt nhất đang từ bỏ cuộc sống bởi họ bị bóp nghẹt vì thiếu dưỡng khí tinh thần; còn các bậc trưởng bối thì hoàn toàn không rút ra nổi kết luận phù hợp nào!” (Akunin, 2004, tr.23). Cụm từ “*thiếu dưỡng khí tinh thần*” phơi bày chính xác tình trạng bế tắc về ý nghĩa sống cùng sự mềm yếu, nhu nhược về bản lĩnh ở các thanh niên quý tộc Nga. Lady Astair lợi dụng điểm yếu đó để thao túng những chàng trai trẻ. Bà ta không trực tiếp giết người mà phơi bày những vụn vỡ tinh thần vốn đã tồn tại từ lâu trong tâm thức những chàng trai trẻ, chính điểm yếu này dẫn dắt họ đến cái chết “bi tráng”.

Nhân vật Declique (Lind) trong *Lẽ đấng quang* cũng được Boris Akunin xây dựng như trung tâm của sự huỷ diệt bởi khả năng làm sụp đổ cấu trúc tinh thần của những người đàn ông. Tính nữ trở thành chiến lược khiến người nam rời xa nguyên tắc và trượt dần vào trạng thái tự hủy. Cơ chế này được áp dụng triệt để với quân gia Ziukin. Ở bề ngoài, Ziukin là mẫu người chuẩn mực và luôn kiên trì với nguyên tắc do bản thân đề ra. Tuy nhiên, ẩn sâu trong con người ấy là những nỗi niềm sâu kín rất dỗi đời thường. Ông từng chịu tổn thương bởi mối tình đầu bất thành; từ đó ông sống khép mình và luôn tự hào vì đã triệt tiêu hết cảm xúc. Chính góc khuất tinh thần bị nén chặt ấy là nơi Lind chạm đến để thao túng tâm lý nhân vật. Cô gia sư Declique dần chiếm được cảm tình của người quân gia bằng những lời an ủi ngọt ngào mà sâu sắc đáp ứng đúng nhu cầu của ông là được yêu, được thấu hiểu, được tin tưởng và được sống khác đi. Fandorin đã biểu đạt trực tiếp cơ chế làm nên sức mạnh của tính nữ rằng: “Thiên tài thực sự của ‘cô Declique’ là người phụ nữ này có thể tìm ra chìa khóa đến trái tim của bất kì người đàn ông nào, ngay cả một trái tim hoàn toàn không được trang bị cho tình yêu.” (Akunin, 2020, tr.353). Kết cục của quân gia Ziukin dù không chết về thể xác nhưng lại chết về tinh thần khi hoàn toàn mất niềm tin vào hệ giá trị mình theo đuổi. Quá trình Ziukin bị cuốn vào Lind chính là sự khuất phục trước những điểm yếu sẵn có trong bản thể nam giới của chính mình.

Nhân vật Wanda trong *Cái chết của Achilles* dù không phải kẻ sát nhân chính nhưng lại huỷ diệt cả hai người đàn ông mạnh mẽ nhất. Sự quyến rũ chết người của Wanda nằm ở khả năng chạm đến phần yếu mềm nhất trong tâm hồn người nam khiến họ sụp đổ. Với Sobolev, Wanda hiện diện như tấm gương phản chiếu khoảng trống tinh thần sau hào quang chiến thắng. Trên chiến trường, tướng quân Trắng là biểu tượng của sức mạnh bất khả chiến bại nhưng khi trở về với đời thường, ông lại mang nỗi cô đơn và nhu cầu được yêu thương sâu sắc. Khoảnh khắc Sobolev sẵn sàng xoá bỏ mọi phòng thủ để bước vào không gian riêng tư cùng Wanda cũng chính

là lúc người anh hùng tự sa vào con đường sụp đổ và phải đánh đổi bằng cả mạng sống. Cơ chế hủy diệt cũng diễn ra tương tự với Achimas. Nhân vật vốn là kẻ giết người máu lạnh, cả đời sống bằng lí trí và kỉ luật sắt đá. Tuy nhiên, Akunin khéo léo hé lộ tuổi thơ đau thương khiến Achimas chối từ mọi kết nối gần gũi, thậm chí ra tay với người mình yêu thương là Evgenia để bản thân trở nên không có điểm yếu. Ẩn sau vẻ lạnh lùng và đôi mắt trắng dã tưởng như vô nhân thực chất là khoảng trống tình thương và sự cô độc không thể lấp đầy. Wanda thành công đánh thức phần nhân tính sâu thẳm trong Achimas, gợi nhớ đến người bạn gái thuở nhỏ: “Không chỉ bản thân những từ ngữ, mà cả ngữ điệu khi nói ra chúng, đột nhiên nghe quen thuộc đến nỗi tim Achimas đập thình thịch. Hẳn nhớ ra rồi. Đúng là cảm giác quen thuộc đến kỳ lạ. Chuyện này đã từng xảy ra trước đây. Evgenia đã từng nói điều tương tự...” (Akunin, 2006, tr.291). Sự rung động khiến kẻ giết người lệch hướng trong kế hoạch và từ đó dẫn đến cái chết. Người đàn ông không gục ngã vì bị người nữ hủy diệt mà bởi chính phần yếu mềm, dễ tổn thương và khát vọng được yêu thương luôn thường trực trong mình.

Bản về khả năng hủy diệt của tính nữ định mệnh, Miss Death trong *Người tình của Thân Chết* là hình tượng tiêu biểu nhất bởi nhân vật gần như được đồng hóa với cái chết như một bản chất. Biệt danh “*Miss Death*” gắn với huyền thoại chết chóc rằng tất cả những người nam từng ở bên cô đều chết một cách bí ẩn. Tuy nhiên, những người đàn ông vẫn liên tục đấu tranh để chiếm được Miss Death. Thực chất, sự hiện diện của cô đã chạm đến nỗi ám ảnh chung trong bản thể nam giới là khát vọng khẳng định uy quyền và nỗi sợ mất đi quyền lực. Những kẻ đứng đầu thế giới ngầm như Prince và Ghoul luôn đối đầu để giành vị trí tối cao Khitrovka. Trong khi đó, kẻ dưới trướng là Dedyayev lại mang tham vọng thay thế chính ông chủ của mình. Trong thế giới ánh sáng, các nhân vật đại diện cho chính quyền như Solntsev và Boxman cũng có khao khát quyền lực, luôn ám ảnh về việc thăng tiến và mang nỗi sợ bị kẻ khác vượt mặt. Trong bối cảnh mà mọi mối quan hệ vốn đã căng thẳng, Miss Death xuất hiện như một lực kích hoạt xung đột. Nàng tồn tại giữa bầy sói, có liên hệ với tất cả đàn ông nhưng không hoàn toàn thuộc về ai. Chính sự không thể nắm bắt ấy tạo thành mối đe dọa lớn đối với cơ chế quyền lực nam giới, chạm đúng nỗi bất an chung của những người đàn ông về việc bị tước đoạt những thứ thuộc về mình. Khát vọng sở hữu biến thành ám ảnh và từ đó nảy sinh bạo lực mù quáng. Sau cùng, sự hủy diệt không phải do người nữ trực tiếp gây ra mà bởi phần bóng tối vốn hiện hữu trong bản thể nam bị khuếch đại và bùng nổ.

Như vậy, khả năng hủy diệt của người nữ định mệnh trong sáng tác của Boris Akunin không phải lực tác động từ bên ngoài mà gắn với trạng thái khủng hoảng nội tại của người nam. Nước Nga cuối thế kỉ XIX - đầu XX đầy biến động khiến người đàn ông rơi vào khủng hoảng và mất đi “trung tâm” niềm tin. Họ tìm đến phụ nữ như một nguồn an ủi nhưng người phụ nữ thời Akunin không còn là điểm tựa tinh thần đơn thuần nữa, họ cũng phức tạp và bất ổn. Sự hủy diệt xảy ra khi hai sự bất ổn đó va vào nhau. Akunin vẫn giữ nguyên tính chất hủy diệt đặc trưng của mô típ *femme fatale* phương Tây, song các nhân vật nữ của ông lại vận hành theo cơ chế hoàn toàn khác. Thay vì trực tiếp giết chết người nam như một sự trừng phạt cho ham muốn tội lỗi, người phụ nữ định mệnh kiểu Akunin đóng vai trò như chất xúc tác để những yếu điểm tồn tại bên trong nam giới tự bùng nổ và dẫn họ đến chỗ hủy diệt. Chính đặc điểm này tạo nên một sắc thái riêng của văn học Nga: bị kịch không đơn thuần đến từ ‘người đàn bà nguy hiểm’ mà bắt nguồn từ sự suy tàn bên trong của cá nhân và những rạn nứt của trật tự xã hội. Từ đó, mô típ trinh thám của Akunin không chỉ là hành trình truy tìm thủ phạm mà còn là quá trình khám phá những đồ vỡ sâu kín trong con người, nơi cái chết và sự hủy diệt luôn nhen nhóm từ chính bên trong bản thể.

5. Kết luận

Người phụ nữ định mệnh là mô thức nhân vật thường xuyên xuất hiện trong các sáng tác của Boris Akunin. Tiếp thu hình mẫu người nữ sẵn có trong truyền thống văn học Nga, nhà văn trinh thám đã thực hiện những đổi mới đáng kể theo tinh thần hậu hiện đại nhằm tạo nên những biến

thể mới lạ và hấp dẫn. Các đặc trưng nổi bật như tính nổi loạn vượt ngưỡng, tính lưỡng trị và nguy cơ hủy diệt cho thấy cách Akunin vừa kế thừa vừa cải biến sâu sắc mô típ người phụ nữ định mệnh nhằm đưa hình tượng này vào một không gian nghệ thuật mới, nơi các hệ giá trị truyền thống bị giải thiêng và tái định nghĩa. Nghiên cứu giúp mở ra hướng tiếp cận mới cho độc giả; đồng thời gợi mở suy tư về vị thế, trách nhiệm và ảnh hưởng của người phụ nữ trong bối cảnh hiện đại. Trên cơ sở đó, việc mở rộng khảo sát sang các nhân vật nữ khác trong toàn bộ chuỗi tiểu thuyết về thám tử Fandorin cũng như trong văn học Nga đương đại có thể đưa đến những kết luận bao quát hơn, góp phần làm sáng tỏ quá trình vận động và biến đổi của hình mẫu người phụ nữ định mệnh trong bối cảnh văn học hậu Xô Viết.

Ghi chú về tác giả: PGS. TS Đỗ Hải Phong là giảng viên tại Khoa Ngữ văn, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, ThS Nguyễn Minh Trang là NCS khóa 44 tại Khoa Ngữ văn, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, Việt Nam. Tác giả 1: xây dựng ý tưởng, phân tích dữ liệu, viết bản thảo, chỉnh sửa; tác giả 2: xây dựng ý tưởng, khung lý thuyết và phương pháp, giám sát, và chỉnh sửa.

Tuyên bố về xung đột lợi ích: Các tác giả tuyên bố không có xung đột lợi ích.

Lời cảm ơn: Bài báo này là kết quả nghiên cứu thuộc Luận án Tiến sĩ: “Hiện tượng liên văn bản trong chuỗi tiểu thuyết trinh thám về thám tử Erast Petrovich Fandorin của Boris Akunin” do NCS Nguyễn Minh Trang thực hiện tại Trường Đại học Sư phạm Hà Nội từ năm 2023.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Akunin, B. (2004). *The winter queen* (Andrew Bromfield trans). Random House.
- Akunin, B. (2006). *The death of Achilles* (Andrew Bromfield trans). Phoenix.
- Akunin, B. (2011). *He lover of Death* (Andrew Bromfield trans). Weidenfeld & Nicolson.
- Akunin, B. (2020). *The coronation* (Andrew Bromfield trans). The Mysterious Press.
- Bakhtin, M. M. (2003). *Lí luận và thi pháp tiểu thuyết* (Phạm Vĩnh Cư tuyển chọn và dịch). NXB Hội Nhà văn, Hà Nội.
- Baraban, E. V. (2004). A Country Resembling Russia: The Use of History in Boris Akunin's Detective Novels. *The Slavic and East European Journal*, 48(3), 396–420, <http://www.jstor.org/stable/3220068>
- Bronfen, E. (1992). *Over her dead body: Death, femininity and the aesthetic*. Manchester University Press.
- Bronfen, E. (2004). Femme Fatale: Negotiations of Tragic Desire. *New Literary History*, 35(1), 103–116, <http://www.jstor.org/stable/20057823>
- Bulgakov, M. (2024). *Nghệ nhân và Margarita* (Đoàn Tử Huyền dịch). NXB Lao động.
- Doane, M. A. (1991). *Femmes fatales: Feminism, film theory, psychoanalysis*. Routledge.
- Dostoevsky, F. M. (2021). *Chàng ngốc* (Võ Minh Phú dịch). NXB Văn học.
- Dostoevsky, F. M. (2026). *Anh em nhà Karamazov* (Phạm Mạnh Hùng dịch). NXB Hà Nội.
- Gresta, E. (2015). From Moscow to London and Return: Some Perspectives on Boris Akunin's Erast Fandorin Series. *Toronto Slavic Quarterly*, No 55, 1–8.
- Kalganova, V. E. & Mikhailov, E. L. (2014). Интертекстуальность как текстообразующий механизм романа Бориса Акунина «Азazel» [Intertextuality as a text-forming mechanism in Boris Akunin's novel “Azazel”]. *Пушкинские чтения*, 119–127 (in Russian).
- Lobin, A. M. (2022). Эволюция образа главного героя в цикле романов Б. Акунина «Приключения Эраста Фандорина» [The Evolution of the Image of the Protagonist in the Cycle of Novels by B. Akunin “The Adventures of Erast Fandorin”]. *Филологический класс*, 27(1), 154–165 (in Russian).

- Lyotard, J. F. (2007). *Hoàn cảnh hậu hiện đại* (Ngân Xuyên dịch). NXB Tri thức, Hà Nội.
- Mulcahy, R. A. (2013). *A Hero of Two Times: Erast Fandorin and the Refurbishment of Genre* [Doctoral dissertation, The Ohio State University].
- Mulvey, L. (1975). Visual pleasure and narrative cinema. *Screen*, 16(3), 6–18.
- Ostrovsky, A. N. (2014). *Giông tố; Cô gái không của hồi môn; Tài năng và những người hâm mộ* (Đỗ Lai Thuý dịch). NXB Thế giới.
- Pasternak, B. (2019). *Bác sĩ Zhivago* (Lê Khánh Trường dịch). NXB Văn học, Hà Nội.
- Phạm, G. L. (2018). Mô hình nhân cách thiên sứ: Từ tư tưởng cứu thế Nga đến văn học. *Tạp chí Nghiên cứu Châu Âu*, 10 (217), 43–54.
- Praz, M. (1933). *The romantic agony* (Angus Davidson trans). Oxford University Press.
- Segal, N. (2017). The “femme fatale”: A literary and cultural version of femicide. *Qualitative Sociology Review*. 13(3), 102-117, DOI: 10.18778/1733-8077.13.3.07
- Tolstoy, L. N. (2018). *Anna Karenina* (Nhị Ca và Dương Tường dịch). NXB Hội Nhà văn, Hà Nội.
- Zubakova, N. V. (2012). «Русская классика — это рулёж»: интертекстуальность в романе Б. Акунина [“Russian classics are cool”: Intertextuality in Boris Akunin’s novel]. *Русская речь*, No 6, 26–29 (in Russian).